**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ**
**ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ**

**Кафедра психології**

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА, ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЇ

# СИЛАБУС
## Психологія права та правової поведінки

для підготовки фахівців на другому (магістерському) рівні вищої освіти
за спеціальністю С4 Психологія

РОЗРОБНИК:
професор кафедри, доктор психологічних наук, професор
_____ **Тетяна ДАНИЛЬЧЕНКО**

Розглянуто та затверджено
на засіданні кафедри психології
«01» вересня 2026 року,
протокол № 8

Узгоджено з гарантом освітньої програми _____ **Тетяна ДАНИЛЬЧЕНКО**

Обсяг: 3 кредити ECTS.

**Чернігів – 2026**

**Анотація курсу**

У сучасних умовах розвитку правової держави та трансформації суспільних відносин особливої актуальності набуває підготовка фахівців, здатних розуміти психологічні закономірності правової поведінки людини, механізми формування правосвідомості, а також психологічні чинники прийняття рішень у правовій сфері. Психологія права як міждисциплінарна галузь знань поєднує досягнення психології та юриспруденції, зосереджуючись на аналізі внутрішніх психічних процесів, що лежать в основі правомірної та протиправної поведінки, взаємодії учасників правових відносин, функціонування правових інститутів.

Вивчення курсу передбачає використання психологічного аналізу як методологічного підходу до осмислення правових явищ, що дає змогу по-новому інтерпретувати традиційні правові категорії, виявляти роль емоцій, мотивації, установок, когнітивних упереджень та соціальних впливів у юридичній діяльності. Особлива увага приділяється психології особистості правопорушника і жертви, психологічним аспектам доказування, сприйняття справедливості, комунікації та медіації, а також професійним ризикам і ресурсам фахівців правової сфери.

Опанування основ психології права сприятиме формуванню у студентів цілісного уявлення про людину як суб'єкта права, розвитку навичок психологічного аналізу правових ситуацій, підвищенню ефективності професійної комунікації та прийняття рішень у юридичному контексті. Ідейною спрямованістю курсу є утвердження гуманістичного підходу до права, визнання цінності особистості, її гідності та психологічної безпеки в процесі правової взаємодії.

Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною та когнітивною психологією, психодіагностикою, етикою, конфліктологією та філософією права. У процесі вивчення курсу використовуються як традиційні форми роботи (лекції, семінарські заняття), так і активні методи навчання: аналіз кейсів, робота з науковими текстами, групові дискусії, рольові ігри, тренінгові вправи та виконання індивідуальних завдань. Курс створює умови для розвитку професійного мислення та навичок рефлексії майбутніх психологів.

Головною **метою навчальної дисципліни** є формування у студентів системи теоретичних знань і практичних умінь щодо психологічних основ правової поведінки особистості, закономірностей функціонування правосвідомості, мотиваційних й емоційних чинників правомірних і протиправних дій, а також психологічних особливостей діяльності учасників правових відносин.

Курс спрямований на висвітлення психологічних механізмів формування правових установок, прийняття рішень у ситуаціях правового вибору, взаємодії «право – особистість – суспільство», а також на розвиток навичок психологічного супроводу, профілактики професійної деформації та емоційного вигорання фахівців, які працюють у правовій сфері. Особлива увага приділяється формуванню травмоінформованого підходу, етичної чутливості та психологічної стійкості.

У результаті вивчення дисципліни студенти отримають необхідні знання та компетентності для практичної діяльності у сфері правової психології, консультування, медіації, експертної та просвітницької роботи, а також для подальшого професійного розвитку в умовах міждисциплінарної взаємодії психології та права.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Психологія права та правової поведінки» є:

- сформувати у студентів уявлення про психологічні закономірності правової поведінки особистості;
- навчити аналізувати психологічні причини правопорушень;
- формувати здатність виявляти когнітивні спотворення, мотиваційні та емоційні чинники поведінки;
- сформувати навички психологічного консультування у правовій сфері;

- сформувати навички ефективної професійної комунікації у юридичному середовищі;
- навчити веденню переговорів та вирішенню конфліктів**;**
- сформувати розуміння етичних принципів роботи психолога у правовій сфері; формувати навички критичного мислення у правових питаннях

**Дисципліна спрямована на формування таких програмних компетентностей:**

***Загальні компетентності (ЗК):***

**ЗК 1.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

**ЗК 4.** Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

**ЗК 6**. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)

**ЗК 7.** Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

***Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):***

**СК 1.** Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

**СК 5.** Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

**СК 6.** Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

**СК 7.** Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

**СК 8.** Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

**СК 9.** Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

**СК 11.** Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку на основі саморефлексії та саморегуляції.

***Результати навчання***

**ПР 4.** Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

**ПР 6.** Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

**ПР 8.** Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

**ПР 9.** Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

**ПР 10.** Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

## ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Тематичний план (денна форма навчання)**

| № | Назва теми | Всього годин | Лекції | Семінари | Практичні заняття | Самостійна робота |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Психологія правосвідомості та цифрова соціалізація | 12 | 2 | 2 | - | 8 |
| 2 | Когнітивна психологія у правовій діяльності | 12 | 2 | 2 | - | 8 |
| 3 | Психологія особистості: правопорушник та жертва | 14 | 2 | 2 | 2 | 8 |
| 4 | Клієнтоцентрованість та психологія роботи з потерпілими | 14 | 2 | 2 | 2 | 8 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 5 | Психологія комунікації та вирішення конфліктів (Медіація) | 14 | 2 | - | 4 | 8 |
| 6 | Психологічні виклики професійної діяльності у правовій сфері | 12 | - | 2 | 2 | 8 |
| 7 | Психологія відновного правосуддя та соціальної реінтеграції | 12 | 2 | - | - | 10 |
| Всього годин за курсом | | **90** | **12** | **10** | **10** | **58** |

**Тематичний план (заочна форма навчання)**

| **№** | **Назва теми** | **Всього годин** | **Лекції** | **Семінари** | **Практичні заняття** | **Самостійна робота** |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Психологія правосвідомості та цифрова соціалізація | 12 | 2 | - | - | 10 |
| 2 | Когнітивна психологія у правовій діяльності | 12 | - | - | - | 12 |
| 3 | Психологія особистості: правопорушник та жертва | 14 | - | 2 | - | 12 |
| 4 | Клієнтоцентрованість та психологія роботи з потерпілими | 14 | 2 | - | - | 12 |
| 5 | Психологія комунікації та вирішення конфліктів (Медіація) | 14 | - | - | 2 | 12 |
| 6 | Психологічні виклики професійної діяльності у правовій сфері | 12 | - | 2 | - | 10 |
| 7 | Психологія відновного правосуддя та соціальної реінтеграції | 12 | - | - | - | 12 |
| Всього годин за курсом | | **90** | **4** | **4** | **2** | **80** |

## ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРІВ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
## СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

**Тема 1. Психологія правосвідомості та цифрова соціалізація**

**Навчальні питання:**

1. Структура правосвідомості: правова ідеологія та правова психологія
2. Методологія дослідження правової реальності: спостереження, опитування, тестування та психологічний експеримент у правовій сфері
3. Етапи формування правових поглядів особистості в умовах цифрової соціалізації
4. Правовий нігілізм та правовий ідеалізм: психологічні причини виникнення та шляхи подолання
5. Поняття та види правової поведінки: правомірна, відхилена (девіантна) та протиправна
6. Особливості правосвідомості в умовах війни

**Тема 2. Когнітивна психологія у правовій діяльності**

**Навчальні питання:**

1. Мислення та прийняття рішень у праві: інтуїція, «швидке» і «повільне» мислення (Теорія двох систем мислення Д. Канемана)
2. Поняття когнітивних упереджень та їх вплив на правові рішення
3. Види когнітивних упереджень
4. Роль емоцій та когнітивних схем у сприйнятті доказової інформації
5. Когнітивні упередження та судові помилки: психологічні причини

**Тема 3. Психологія особистості: правопорушник та жертва**

**Навчальні питання:**

1. Психологічна типологія особистості злочинця
2. Психологічні особливості "білокомірцевої" злочинності (корупція, махінації).
3. Механізми психологічного захисту злочинця (самовиправдання)
4. Психологія жертви: типи віктимної поведінки

Віктимологічний аналіз та робота з травмою

**Тема 4. Клієнтоцентрованість та психологія роботи з потерпілими**

**Навчальні питання:**

1. Віктимна поведінка: як уникнути звинувачення жертви (victim blaming) у професійній діяльності
2. Особливості психологічного стану потерпілих від насильства: «заморожена» реакція та провали в пам'яті
3. Базові принципи психологічної допомоги потерпілим від насильства: основні задачі
4. Етапи психологічної допомоги потерпілим від насильства
5. Особливості надання психологічної допомоги потерпілим від насильства в умовах війни

**Тема 6. Психологічні виклики професійної діяльності у правовій сфері**

**Навчальні питання:**

1. Професійна деформація особистості в правовій сфері та її механізми
2. Вплив стресу на когнітивні процеси у учасників юридичних процесів

3. Вторинна травматизація та професійне вигорання
4. Емпатія як ресурс та фактор ризику в юридичній діяльності
5. Психологічна стійкість та відновлення в стресових умовах

## ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Підготовка до практичного заняття передбачає підготовку матеріалів необхідних для успішного виконання практичних завдань. Отже, ваші бали залежать від вашої попередньої підготовки. Оцінюється ваша активність під час заняття.

На практичних заняттях ви будете:

- вирішувати різні задачі, перш за все у вигляді проблемних психологічних ситуацій;
- приймати участь в групових дискусіях, метою яких є розвиток професійної самосвідомості і творчого мислення;
- приймати участь в ігровому моделюванні.

**Тема 3. Психологія особистості: правопорушник та жертва**

Знайдіть в художній літературі чи засобах масової комунікації (новини, художні фільми, пости тощо) приклади нижченаведених типів злочинності.

*1. Імпульсивний (афективний) тип*

Типова поведінка:

- діє під впливом сильних емоцій (злість, ревнощі, приниження);
- часто не усвідомлює наслідків у моменті;
- після події може щиро шкодувати або, навпаки, виправдовувати себе емоційним станом;
- характерні побутові конфлікти, домашнє насильство, бійки.

*2. Корисливий (інструментальний) тип*

Типова поведінка:

- діє раціонально, з чіткою метою отримати матеріальну вигоду;
- емоційно стриманий під час вчинення діяння;
- схильний до планування, обману, використання довіри;
- не сприймає себе як «злочинця», а радше як «винахідливого».

*3. Агресивно-домінантний тип*

Типова поведінка:

- прагне контролю та підпорядкування інших;
- використовує страх, погрози, силу;
- низька толерантність до фрустрації;
- часто перекладає відповідальність на жертву.

*4. Конформний (груповий) тип*

Типова поведінка:

- діє під впливом групи або авторитетної фігури;
- власна моральна оцінка приглушена;
- відповідальність «розмивається» між учасниками;
- часто пояснює дії фразами «так робили всі».

*5. Нарцисичний / маніпулятивний тип*

Типова поведінка:

- демонструє впевненість, чарівність, інтелектуальну перевагу;
- використовує людей як ресурс;
- відсутнє щире каяття, присутнє почуття винятковості;
- переконаний, що «правила не для нього».

*6. Псевдоморальний тип*

Типова поведінка:

- виправдовує дії вищими цілями («для сім'ї», «для держави», «так треба було»);
- активно використовує моральні аргументи;

- не відчуває внутрішнього конфлікту;
- може виглядати соціально прийнятним.

*7. Дезадаптований (соціально вразливий) тип*
Типова поведінка:

- низький рівень самоконтролю;
- труднощі з плануванням;
- імпульсивні рішення;
- залежності, нестабільне соціальне середовище.

**Тема 4. Клієнтоцентрованість та психологія роботи з потерпілими**
Потерпіла одразу після насильства хоче «все розповісти», але перебуває у стані сильного збудження, плаче, не може зосередитися.

Завдання:

1. Визначити, на якому етапі допомоги перебуває людина.
2. Які дії психолога доречні, а які – ні?
3. Чому небезпечно починати з глибокого аналізу травми?

**Тема 5. Психологія комунікації та вирішення конфліктів (медіація)**
*Завдання 1.* Ознайомся з описом конфлікту та виконай завдання письмово.
*Ситуація:* У сімейному конфлікті щодо місця проживання дитини:

- Мати наполягає: «Дитина має жити зі мною».
- Батько наполягає: «Я не дозволю, щоб мене виключили з життя дитини».

*Завдання*

1. Випиши позиції кожної сторони.
2. Спробуй визначити можливі психологічні потреби (мінімум 2 для кожної сторони).
3. Запропонуй 1–2 запитання медіатора, які допомогли б перейти від позицій до потреб

*Завдання 2.* Прочитай фрагмент діалогу та проаналізуй його.
*Фрагмент:* «Мені байдуже, що ви там вирішите. Я просто втомився від цього цирку».
Завдання:

1. Назви ймовірні емоції, які стоять за цією реплікою (мінімум 2).
2. Поясни, чому люди в конфлікті часто маскують справжні емоції.
3. Запропонуй відповідь медіатора, яка:
    - не заперечує емоції;
    - не звинувачує;
    - допомагає продовжити діалог.

*Завдання 3.* Проаналізуй висловлювання сторін конфлікту.
*Висловлювання:*

1. «Він завжди думає тільки про себе».
2. «Якщо я поступлюся – я програю».
3. «Вона спеціально це робить, щоб мене знищити».

Для кожного висловлювання:

1. Визнач когнітивне спотворення.
2. Поясни, як воно впливає на ескалацію конфлікту.
3. Запропонуй психологічно коректне переформулювання, яке міг би запропонувати медіатор.

**Тема 6. Психологічні виклики професійної діяльності у правовій сфері**
*Завдання 1.* Ознайомся з описом ситуації та виконай завдання письмово.
Психолог настільки співпереживає клієнтці, що починає приймати рішення замість неї.
Завдання:

1. Де межа між підтримкою та злиттям?
2. Що таке «емпатична дистанція»?

3. Які способи подолання надмірної емпатії тут можливі?

*Завдання 2.* Ознайомся з описом ситуації та виконай завдання письмово.

Прокурор працює зі справами воєнних злочинів. Почав уникати новин, став різким у сім'ї, з'явились проблеми зі сном.

Завдання:

1. Це вигорання чи вторинна травматизація?
2. Які фактори ризику?
3. Яка профілактика можлива?

## ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно зробити конспект нижчезазначених питань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене в обсязі не менше двох сторінок рукописного тексту.

1. Свобода слова vs. правові обмеження в інтернеті: психологічний вимір
2. Чи здатна правосвідомість випереджати розвиток цифрового права?
3. Цифрова доброчесність і правова відповідальність: чи можливо формувати правомірну поведінку онлайн?
4. Психологічні причини правового нігілізму в сучасному суспільстві
5. Методологія сучасної психології права та правової поведінки
6. Новітні методи психології права: загальна характеристика
7. Яку роль відіграє інтуїція у правозастосуванні: ресурс чи загроза об'єктивності?
8. Навіювання, реконструктивна пам'ять і хибні спогади
9. Чи небезпечніші когнітивні упередження для судді чи для слідчого?
10. Чи може штучний інтелект зменшити вплив когнітивних упереджень у праві?
11. Суб'єктивність оцінки доказової інформації
12. Шляхи мінімізації впливу когнітивних упереджень у праві (процесуальні гарантії, критичне мислення, альтернативні версії, колегіальність прийняття рішень та професійна рефлексія)
13. Чим психологія групової злочинності відрізняється від індивідуальної?
14. Основні механізми психологічного захисту злочинця (заперечення, раціоналізація, проєкція)
15. Чи можливе усвідомлення вини без руйнування особистості?
16. Поняття віктимної поведінки та її основні типи
17. Які помилки правників найчастіше призводять до вторинної віктимізації?
18. Чи є жорстка межа між «правопорушником» і «жертвою»?
19. Вторинна віктимізація: психологічні механізми та шляхи її попередження у правовій сфері.
20. Вплив травматичного досвіду на поведінку потерпілих під час допиту або судового розгляду.
21. Роль емпатії та активного слухання у роботі з потерпілими від насильства.
22. Психологічні наслідки хронічного насильства (домашнього, сексуального, воєнного).
23. Етичні межі психологічної допомоги потерпілим у взаємодії з правоохоронними органами
24. Проаналізуйте власні реакції на стрес: які когнітивні та емоційні зміни ви у себе спостерігаєте?
25. Порівняйте адаптивні та дезадаптивні психологічні захисні механізми у професійній діяльності.
26. Дослідіть вплив постійного контакту з негативною інформацією на емоційний стан людини.

27. Проаналізуйте поняття «емоційне притуплення» як форму психологічного захисту.
28. Опишіть індивідуальні ресурси, які сприяють психологічній стійкості в умовах невизначеності.
29. Розгляньте роль саморефлексії та професійної підтримки у профілактиці вигорання

## ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ (Денна/Заочна)

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в Таблиці 1.

Таблиця 1

| № | Назва теми | Всього балів | Форма заняття та | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | **Лекції** (ведення конспекту) | **Семінари** (конспектування, питань, виступ, доповнення) | **Практичні заняття** (опрацювання матеріалів для підготовки, успішне виконання завдань) |
| 1 | Психологія правосвідомості та цифрова соціалізація | 5/1 | 1/1 | 4 | - |
| 2 | Когнітивна психологія у правовій діяльності | 5 | 1 | 4 | - |
| 3 | Психологія особистості: правопорушник та жертва | 9/4 | 1 | 4/4 | 4 |
| 4 | Клієнтоцентрованість та психологія роботи з потерпілими | 9/1 | 1/1 | 4 | 4 |
| 5 | Психологія комунікації та вирішення конфліктів (Медіація) | 9/4 | 1 | - | 8/4 |
| 6 | Психологічні виклики професійної діяльності у правовій сфері | 8/4 | - | 4/4 | 4 |
| 7 | Психологія відновного правосуддя та соціальної реінтеграції | 1 | 1 | - | - |
| Самостійна робота | | 2+12 | | | |
| Разом | | 60/14 | 6/2 | 20/8 | 20/4 |
| Залік | | 40 | | | |
| Всього | | 100 балів | | | |

Робота на семінарських (практичних) заняттях оцінюється викладачем із розрахунку балів, зазначених у таблиці. Здобувач може виконати індивідуальну роботу, за визначеною формою та тематикою.

Підсумковий контроль з дисципліни здійснюється у вигляді заліку/екзамену, на якому можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості відповідей. Якщо під час проходження курсу здобувач набрав 60 балів, він має право не складати залік/екзамен вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

**Шкала оцінювання: національна та ECTS**

| Сума балів за всі види навчальної діяльності | Оцінка ECTS | Оцінка за національною шкалою |
|---|---|---|
| 90 – 100 | **A** | відмінно |
| 82-89 | **B** | добре |
| 75-81 | **C** | |
| 64-74 | **D** | задовільно |
| 60-63 | **E** | |
| 35-59 | **FX** | незадовільно з можливістю повторного складання |
| 0-34 | **F** | незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни |

## ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Правова психологія в епоху інформаційного суспільства
2. Структура правосвідомості: правова ідеологія та правова психологія
3. Методологія дослідження правової реальності: спостереження, опитування, тестування та психологічний експеримент у правовій сфері
4. Етапи формування правових поглядів особистості в умовах цифрової соціалізації
5. Механізми формування правових установок
6. Правовий нігілізм та правовий ідеалізм: психологічні причини виникнення та шляхи подолання
7. Психологія доброчесності як основа антикорупційної поведінки
8. Поняття та види правової поведінки: правомірна, відхилена (девіантна) та протиправна
9. Особливості правосвідомості в умовах війни
10. Мислення та прийняття рішень у праві: інтуїція, «швидке» і «повільне» мислення (Теорія двох систем мислення Д. Канемана)
11. Поняття когнітивних упереджень та їх вплив на правові рішення
12. Види когнітивних упереджень
13. Роль емоцій та когнітивних схем у сприйнятті доказової інформації
14. Психологія сприйняття доказів та оцінки вірогідності подій
15. Когнітивні упередження та судові помилки: психологічні причини
16. Критичне мислення як інструмент захисту від маніпуляцій у професійній діяльності
17. Психологія свідка: чинники викривлення спогадів
18. Психологічна типологія особистості злочинця
19. Психологічні особливості "білокомірцевої" злочинності (корупція, махінації).
20. Механізми психологічного захисту злочинця (самовиправдання)
21. Психологія жертви: типи віктимної поведінки
22. Віктимологічний аналіз та робота з травмою
23. Віктимна поведінка: як уникнути звинувачення жертви (victim blaming) у професійній діяльності
24. Особливості психологічного стану потерпілих від насильства: «заморожена» реакція та провали в пам'яті
25. Базові принципи психологічної допомоги потерпілим від насильства: основні задачі
26. Етапи психологічної допомоги потерпілим від насильства
27. Особливості надання психологічної допомоги потерпілим від насильства в умовах війни
28. Професійна деформація особистості в правовій сфері та її механізми
29. Вплив стресу на когнітивні процеси у учасників юридичних процесів
30. Вторинна травматизація та професійне вигорання
31. Емпатія як ресурс та фактор ризику в юридичній діяльності

32. Психологічна стійкість та відновлення в стресових умовах

## ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність повинна бути забезпечена під час проходження даного курсу, зокрема при виконанні курсових робіт (принципи описані у Законі України «Про академічну доброчесність» від 18 грудня 2025 року №4742IX (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text) та Кодексі академічної доброчесності Пенітенціарної академії України від 30 березня 2026 року №132/ОД (https://pau.edu.ua/higher-education-quality-assurance-sector/academic-integrity/). Списування під час підсумкового контролю, виконання практичних завдань на замовлення, підказки вважаються проявами академічної недоброчесності. Від усіх слухачів курсу очікується дотримання академічної доброчесності у зазначених вище моментах. До здобувачів вищої освіти, у яких було виявлено порушення академічної доброчесності, застосовуються різноманітні дисциплінарні заходи (включаючи повторне проходження певних етапів).

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

### *Основна*


1. Кацавець Р. Правова психологія. Навч. пос. К.: Алерта, 2021. 120 с.
2. Кацавець Р. С. Юридична психологія. Навч. посіб. Київ: Алерта, 2023. 294 с.
3. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Підручник. Х.: Право, 2008. 240 с.
4. Кришталь А.О. Психологія віктимної поведінки: курс лекцій. Черкаси: ЧІПБ, 2024. 160 с. http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24725/1/%D0%9F%D0%92%D0%9F_%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf
5. Медведєв В.С. Психологія злочинної діяльності: навч. посіб. К., 2012.
6. Оксютович М.О. Юридична психологія: навчальний посібник [електронне видання] / М.О. Оксютович, В.В. Коширець, А.Б. Мудрик. Житомир, Житомирська політехніка, 2024. 161 с. URL: http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8449/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf?sequence=1&isAllowed=y


### Допоміжна:


1. Альошина О.І. Провокуюча поведінка потерпілої особи. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: зб. наук. пр. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2010. № 1 (47). С. 165–171.
2. Барабаш О. Правосвідомість та її вплив на поведінку людини. 2017. Вісник №861. С. 68-82. URL: https://science. lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/may/12706/68-72.pdf
3. Барчук І. В. Віктимність як структурний елемент механізму злочинів, котрі вчиняються стосовно жінок. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2012. Вип. 2. С. 168–178.
4. Берковіц С.Р., Лейні К., Морріс Е.К., Гаррі М., Лофтус Е. Плутон поводиться погано: помилкові переконання та їх наслідки. *Американський журнал психології, 121*, 643–660.
5. Бернштейн Д.М., Лофтус Е.Ф. Як визначити, чи є конкретна пам'ять істинна чи хибна. *Перспективи психологічної науки,* 2009. № 4. *С.* 370–374.
6. Бернштейн, Д.М., Лофтус Е.Ф. Наслідки помилкових спогадів для харчових уподобань і вибору. *Перспективи психологічної науки.* 2009. № 4. С. 135–139.

7. Божко К.В. Структурна модель професійного вигорання юристів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. 2012. № 38(62). Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2012. С. 214-223.
8. Буткевич Б. Соціолог Євген Головаха: «В Україні вгорі всієї суспільної ієрархії опиняються найжадібніші, найаморальніші й найпідліші люди» [Електронний ресурс]. *Український тиждень*. 2013. 7 квітня. Режим доступу: http://tyzhden.ua/Society/75813
9. Гарькавець С.О. Проблема віктимності особистості та її психологічні класифікації. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. №2. С. 79-90.
10. Гранін Д. Тенденції білокомірцевих злочинів під час війни. Видавництво "Юридична практика". URL: https://pravo.ua/tendentsii-wcc-zlochyniv-pid-chas-viiny/
11. Гумін О.М. Віктимологічна профілактика насильницької поведінки як самостійний напрям індивідуального запобігання. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 4. С. 97–107.
12. Гумін О.М. Жертва кримінальної насильницької поведінки: віктимологічна характеристика особи. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Юридичні науки. 2015. №825. С. 315-322.
13. Деффенбахер К.А., Борнштейн Б.Х., Пенрод С.Д., Макгорті Е.К. Метааналітичний огляд впливу високого стресу на пам'ять очевидців. *Право і поведінка людини*. 2004. Вип. 28. С. 687–706.
14. Джужа О.М., Моісеєв Є.М. Проблеми жертви від злочину (кримінологічний та психологічний аспекти): навч. посіб. Київ: УАВС, 1994. 51 с.
15. Євдокимова Н., Козак І. Емоційне вигорання адвокатів: емпіричне вивчення динаміки, психодіагностичних аспектів та вибірки респондентів. *Scientific notes of taurida national V.I. Vernadsky university*, series psychology. 2025. №2. С. 206–213. URL: https://doi.org/10.32782/2709-3093/2025.2/31
16. Канеман Д. Мислення швидке і повільне. К.: Наш формат, 2021. 420 с.
17. Кирбят'єв О. О. Професійна деформація особистості працівника правоохоронного органу як причина неналежного виконання своїх обов'язків. *Юридичний вісник*. Одеса: Гельветика, 2019. № 4. С. 204-210.
18. Кісарчук З.Г. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник. Київ: Логос, 2015. 207 с.
19. Кісіль З.Р. Професійна деформація особистості: юридико-психологічна парадигма. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 2. С.189-196.
20. Кісіль З.Р., Кісіль Р.-В. Юридико-психологічні засади дослідження професійної деформації працівників Національної поліції України. *Університетські наукові записки*. 2020. Том 19, №1(73). С. 235-249. DOI 10.37491/UNZ.73.21
21. Ковальчук Л.В., Міхайліна Т.В. Правова соціалізація в умовах діджитал-суспільства. *Академічні візії.* 2024. Випуск 36. Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.14186528
22. Коновчук Н.С. Основні причини та профілактика професійного вигорання у фахівців. *Правничий вісник університету «КРОК»*. 2012. Вип.14.
23. Крайнюк В.М. Психологія стресостійкості особистості. Київ: Ніка-Центр, 2007. 432 с.
24. Кудерміна О.І., Захаренко Л.М., Мацібора Д.В. Попередження професійної деформації поліцейського в умовах стресових ситуацій під час здійснення службових повноважень: метод. рекомендації / за заг. ред. О.І. Мотляха. Київ: Нац. академія внутрішніх справ, 2021. 68 с.
25. Куліш О.В., Сіпко Л.О. Вплив емпатії на формування синдрому емоційного вигорання у медичних працівників. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. Серія: психологія. 2022. №1. С. 32–36. URL: https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.6
26. Лавренюк М. Деформація правової свідомості суспільства в кризових умовах. *Проблеми юридичної науки очима молодих науковців*: зб. наук. пр. XVII Всеукр. наук.-

практ. онлайн-конф. (м. Київ, 09 травня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К., 2024. С. 28-31.
27. Легких К.В. Роль емпатії у професійній діяльності суддів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2020. № 44. С. 164-167.
28. Лейні К., Лофтус Е.Ф. Емоційний зміст справжніх і помилкових спогадів. *Пам'ять,* 2008. 16, 500–516.
29. Лех Р.В. Жертва насильницьких злочинів – ключове поняття віктимології. *Київський часопис права*. 2021. № 4. С. 271–275.
30. Ліндсей Д., Хаген Л., Рід Дж., Вейд К.А., Гаррі М. Справжні фотографії та помилкові спогади. *Психологічна наука.* 2004. № 15, 149–154.
31. Лофтус Е.Ф., Кетчам К. *Міф про пригнічену пам'ять*. Нью-Йорк, Нью-Йорк: Преса Святого Мартіна, 2003.
32. Лофтус Е.Ф., Пікрелл Дж.Е. Формування помилкових спогадів. *Психіатричні літописи, 25*, 720–725.
33. Мартіросян М.В. Емоційне вигорання в професійній діяльності адвоката. *Науковий вісник ХДУ*. Серія Психологічні науки. 2019. No.2. P. 28–35. URL: https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2019-2-4
34. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: Монографія. К.: Атака, 2001. 304 с.
35. Мешкова І.А. Емоційне вигорання в професійний діяльності адвоката: магістерська робота. 2020. URL: https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/4754
36. Міндей Ю.В. Механізми психологічного відновлення внаслідок травматичної події. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. 64 с.
37. Мурашкевич О., Несенюк Н., Чудаєва Н. Травматичні події: психологічна підтримка та самодопомога: довідник для фахівців і фахівчинь допоміжних професій соціальної сфери, які працюють з внутрішньо переміщеними особами та постраждалим населенням Рада Європи, 2022. URL: https://rm.coe.int/traumatic-events-ukr-/1680a765d4
38. Мурашенко О.В. Теоретичні аспекти поняття «правосвідомість». *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2024. №8(42). С. 452-463.
39. Оніщенко О.В. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика. Київ: ІПООД НАПН України, 2018. 250 с.
40. Остополець І. Ю., Мостова Т. О. Психологія стресу і фрустрації: навч. посібник. Запоріжжя: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2025. 179 с.
41. Осьодло В.І. Особистісні чинники подолання стресових ситуацій в особливих умовах. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. № 14. С. 243–253.
42. Пампура М.В. Основні тенденції трансформації суспільної правосвідомості в Україні. *Форум права*. 2017. № 1. С. 150-154.
43. Пархоменко Н.М., Тимошенко В.І. Детермінанти та наслідки деформації індивідуальної правосвідомості за негативних умов сучасного світу. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. 2024. Серія Право. Випуск 81: частина 1. С. 81-87.
44. Петренко Т.А., Склярова Г.О. Професійне вигорання юристів як соціально-психологічна проблема. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку* – 2023: тези наук. конф. К.: КРОК, 2023.
45. Писанко К.В. Взаємозв'язок рис особистості та детермінант прояву синдрому професійного вигорання у юристів. *Психологія*. Зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка. К., 2010. С. 176-187.

46. Писанко К.В. Особливості прояву синдрому «професійного вигорання» у працівників органів прокуратури. *Вісник післядипломної освіти*: Зб. наук. пр. Вип. 6. / Ред. кол.: В.В. Олійник (гол.ред.) та ін. К.: Геопринт, 2007. С. 186-199.
47. Письменна М.С. Професійне вигорання та особливості копінг-стратегій адвокатів. *Габітус*. 2021. Випуск 22. С.167-172.
48. Поджинська О.О., Острянко Т.С. Медіація як комунікативна технологія врегулювання конфліктів: психологічний аспект. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука*. Серія: Педагогіка та психологія. 2025. Вип. 3. С. 244-250.
49. Поліщук О.В. Особливості процесу прийняття рішень у стресовій ситуації. *Габітус.* 2024. Випуск 61. С. 82-86. DOI https://doi.org/10.32782/2663-5208. 2024.61.13
50. Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій: зб. статей / Ін-т соціальної та політичної психології. Київ: Міленіум, 2015. 150 с.
51. Психосоціальна підтримка і умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс: навч. посіб. Київ: Пульсари, 2017. 216 с.
52. Сатерленд Эдвин Х. Являются ли преступления людей в белых воротничках преступлениями? *Социология преступности (Современные буржуазные теории)*: сб. статей / под ред. М. Вольфганга. М.: Прогресс, 1966. С. 45-59.
53. Слободяник Н.В. Стресостійкість як психологічний ресурс особистості в ситуації змін. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* Серія: Психологія. 2024. Том 35(74). № 4. С. 91-95.
54. Способи підвищення соціально-адаптивних можливостей людини в умовах переживання наслідків травматичних подій : методичні рекомендації / Інститут соціальної та політичної психології; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2017. 80 с.
55. Стрес і вигорання в адвокатській практиці: причини, наслідки, рішення. НААУ. URL: https://unba.org.ua/news/10282-stres-i-vigorannya-vadvokats-kij-praktici-prichini-naslidki-rishennya.html
56. Супрун Т.М., Гулько О.М. Психологічні особливості злочинності неповнолітніх. *Проблеми боротьби зі злочинністю в умовах трансформації сучасного суспільства*: зб. тез доп. Міжн. наук.-практ. конференції, 4 листопада 2016 р., Вінниця. Вінниця : Ніланд-ЛТД, 2016. С. 130-136.
57. Теорія і практика психологічної допомоги та реабілітації: підручник. кол. авт.; за заг. ред. Василя Осьодла. Київ: НУОУ імені Івана Черняховського, 2020. 484 с.
58. Титаренко Т. Реабілітаційні технології відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах тривалої травматизації. Теорія і практика психологічної допомоги та реабілітації: підручник. К.: НУОУ ім. Івана Черняховського, 2019. 215 с.
59. Титаренко Т.М., Дворник М.С., Климчук В.О. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник. Кропивницький: Імекс-ЛТД. 2019. 220 с.
60. Ткачишина О.Р. Особливості соціально-психологічної адаптації особистості в умовах кризових ситуацій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія «Психологія». 2021. Т. 32(71). №3. С. 93–98.
61. Туриніна О.Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. Київ: Персонал, 2017. 160 с.
62. Уварова С. Актуальні проблеми психологічної підтримки фахівців з подолання наслідків травматичних подій. Збірник наукових праць *"Проблеми сучасної психології"*. 2016. Випуск 31. С. 454-467. https://doi.org/10.32626/2227-6246.2016-31.%p
63. Чалдіні Р. Психологія впливу. Харків: КК Клуб сімейного дозвілля, 2022. 608 с.
64. Чаплик М.М. «Білокомірцева» злочинність у «кримінальному суспільстві»: проблеми соціологічного аналізу. *Вісник Харківського національного університету імені*

*В.Н. Каразіна*. Серія "Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи". 2014. № 1101. С. 180-184.

65. Чорний Г.О., Савченко Р.І. До постановки питання щодо професійної деформації працівників національної поліції України як однієї з причин порушення прав людини та застосування насильства. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 18: Право: зб. наук. праць. Одеса: Гельветика, 2021. Випуск. 36. С. 89-96. DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2021.36.13
66. Щигель А. Вплив стресу на когнітивні процеси в контексті кризового менеджменту. *Естетика і етика педагогічної дії.* 2025. Вип. 31. С. 26–38. https://doi.org/10.33989/2226-4051.2025.31.331522
67. Юр'єва Л.М. Кризові стани в сучасних умовах: діагностика, корекція та профілактика. Київ: Галерея Принт, 2017. 220 с.

### *Інформаційні джерела в мережі Інтернет*

1. Бібліотека українських підручників http://pidruchniki.ws/
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського www.dnpb.gov.ua/
3. Національна бібліотека України імені В.В. Вернадського http://www.nbuv.gov.ua/